SIMILARITIES AND DIFFERENCES BETWEEN THE ROMANIAN GRAMMAR OF CONSTANTIN DIACONOVICI – LOGA, 1973 AND THE ORTHOGRAPHY OF CONSTANTIN DIACONOVICI – LOGA, 1818

Loredana-Liliana Buzoianu
Assoc. Prof., PhD, "Dunărea de Jos", University of Galaţi

Abstract:

The philological study contains a comparative analysis of the texts: Romanian Grammar by Constantin Diaconovici-Loga, (edition byOlimpia Şerban şi Eugen Dorcescu, Facla Publishing House, Timişoara,1973) end Orthography or the correct spelling to guide Romanian language writers, Buda, 1818, by Constantin Diaconovici-Loga.

Constantine Diaconovici Loga"s Orthography records numerous lexical phenomen of adapting neologisms owing to the influence of the Romance languages. Grammatical terminology is modern, due to the fact that the text fits into a phase of modernization on Latin-Romance basis, according to which borrowings are necessary. Sometimes neologisms appear as a replica of calques.

In addition, along with the large number of borrowings from Latin, the preference for linguistic calques can be noticed, which sporadically indicates the neologism equivalent for the used calque.

*A noteworthy innovation is the formation of a new terminology with respect to the classification of consonants, terms that are not certified in other authors works, for example "**labial**" consonants are those derived from "lips" (cf. lat. labies 'lip'), "**dentals**" is an attribute of dental consonants which involve the teeth (cf. lat. dentalis 'dental'), "**guttural**", from throat (cf. lat. guttur 'throat'), and "**lingual**" (cf. lat. lingua 'language').*

Starting with the Grammar in 1822 the author has given up the calques preferring those new words.

In the subsection on morphological features, Constantine Diaconovici Loga"s Orthography does not record significant changes in the morphological system of the literary language and does not influence the grammatical categories, only their way of expression, which is due to the fact that the text fits in the period in which the dialectal literary system had already been formed.

Key-words: Constantin Diaconovici-Loga, grammar, orthography, literary language, normative, etymology.

Convergenţe şi divergenţe între *Orthografia sau dreapta scrisoare pentru îndreptarea scriitorilor limbii româneşti* (1818) şi *Gramatica* (1822) de Constantin Diaconovici-Loga. Studiu comparativ

În privinţa particularităților morfologice, *Orthografia* lui Constantin Diaconovici-Loga nu înregistrează modificări semnificative în sistemul morfologic al limbii literare și nu influențează categoriile gramaticale, ci numai modalitatea lor de exprimare, acest aspect se datorează și faptului că textul se încadrează în perioada în care deja se conturase sistemul literar supradialectal.

Din momentul editării *Orthografiei* în 1818 și până la *Gramatica* din 1822, se simte, la Diaconovici-Loga o evoluție semnificativă și o tratare superioară a materialului, în ceea ce privește atât organizarea, sistematizarea informațiilor în clase și subclase, cât și evoluția terminologică și finalitatea didactică. Dacă prima lucrare este concepută ca având cinci părți: *De întrebuinţarea literilor; De despărţirea literilor în silave; De întrebuinţarea semnelor; De perioduri; Exemple sau pilde la regulele gramaticii şi ale orthografii, Gramatica* de la 1822 are doar două părți pentru ilustrarea regulilor ortografice și ortoepice: *Ortoépia sau grăirea dreaptă* și *Ortografia sau scrisoarea dreaptă.* Ambele texte sunt caracterizate prin orientarea etică pronunțată, evidentă în natura exemplelor și pildelor. De asemenea, cele două materiale având caracter instructiv-educativ, importanța respectării regulilor sau a excepțiilor este evidențiată prin formule precum : ”ia aminte”, ”însamnă”, ”luare de seamă”, ”vezi”.

În capitolul *De întrebuinţarea literilor* din *Orthografíe,* Diaconovici-Loga identifică condițiile întrebuințării literelor mari, mici, realizează o clasificare a sunetelor și se ocupă de precizarea regulilor ortografice, a normelor curente de utilizare a literelor, în funcție de poziția lor în cuvânt și a corespondențelor cu diftongii sau suntele simple. Urmează apoi în capitolul al II-lea despărțirea în silabe, în capitolul al III-lea ne familiarizăm cu semnele care aparțineau vechilor texte bisericești și aveau rolul de a impune reguli de citire, terminând cu *Perioduri* și *Exemple sau pilde la regulele gramaticii și ale orthografiei*.

În opoziție cu *Orthografía*, Loga își gândește diferit *Gramatica*, 1822, astfel că, în *Ortoepie* autorul cuprinde un capitol despre *Respunderea literilor*,în care clasificarea sunetelor se complică în clase și subclase, tot aici stabilește ”reguli despre literile care la respundere nu se schimbă ” și ”reguli despre literile care se schimbă la respundere” (*Gramatica*, Loga, p. 40). Tot în această parte, în capitolul al II-lea, autorul vorbește despre regulile despărțirii cuvintelor în silabe (*Silavire sau slovnire*), pentru ca în capitolul al III-lea, *Cetire*, să sublinieze importanța regulilor de citire. Partea a II-a, *Ortografia*, este dedicată impunerii normelor ortografice.

Vom încerca să expunem trăsăturile care apropie sau le diferențiază cele două texte ale autorului nostru și să extragem date interesante în ceea ce privește limba scrisă a epocii.

În ambele texte, Loga împarte sunetele în *sunătoare* și *nesunătoare,* însă sistemul de clasificare a evoluat în lucrarea ulterioară, cea din 1822.

În *Orthografíe,* Logaidentifică 15 s u n ă t o a r e (*vocale*), notate de autor prin următoarele slove chirilice: **ѧ, ѣ, ї, и, о, ѡ, ѫ, оу, ѣ, ю, ꙗ, ѫ, ѫ, ѵ, ѷ**, și le împarte în:

a) l i m p e d e (*clare*):**a (ѧ), e (ѣ), i (ї), o (о), i (ѵ)**

b) n ă s o a s e (*nazale*): **î (ѷ), î (ѫ), ă(ѫ)** și

c) c e l e d o a o s u n ă t o a r e a s c u n s e (*diftongi*)**ia (ꙗ), ea (ѣ), iu (ю).**(*Orthografía* luiLoga, p. 9-16)

În *Gramatică,* numărul s u n ă t o a r e l o r este același, și anume 15: **ѧ, ѣ, ї, и, о, ѡ, ѫ, оу, ѣ, ю, ꙗ, ѫ, ѫ, ѵ, ѷ;** acestea sunt însă grupate în *simple* și *alcătuite*:

a) s i m p l e : - l i m p e d e (*clare*): **a, e, i (ї), o (о), u (ѹ)**

- n ă s o a s e (*nazale*): **ă (ѫ), î (ѫ), î (ѷ)**

b) a l c ă t u i t e : - a r ă t a t e (*aparente, compuse*): **ai, ei, ii,oi, au, oa, ău**

- a s c u n s e (*latente*): **ea, iu, ia** care ”sunt alcătuite din ea, io, ia”

- î n d o i t e s u n ă t o a r e [1] î n b i n a t e (*duble, sonore compuse*) : **i (и), o (ѡ), u (ѹ**) care sunt ”făcute din **ii, oo, uu**”

[1] Am ales să notez *sunătoare*, nu *sunătóre* așa cum notează O. Șerban și E. Dorcescu , deoarece *ó> oa,* fapt explicatprin tendințele etimologizante ale ortografiei propuse de Loga.

-î n d o i t e s u n ă t o a r e d e s b i n a r e (*duble, sonore disociate*) : **aa, ee**.

(*Gramatica* lui Loga, p. 40).

În privința *consoanelor*(n e s u n ă t o a r e) , Diaconovici- Loga păstrează în cele două texte totun număr de 24 de consoane, numai că în *Orthografie* sunt clasificate în:

a) b u z o a s e (*labiale*) : **в (b), р (r), м (m), в (v), ф (f),**

b) d i n ț o a s e *(dentalele, prepalatale):* **с (s), з (z), ц (ț), ѯ (x), ѱ (ps), ш (ș), щ (șt), ч (č), ж (j), џ (ğ),**

c) l i m b o a s e *(lingualele):* **т (t), д (d), ѳ (th), ц (ț),**

d) g â t o a s e *(guturale)* : **г (g), к (k), х (h)**(adică*postpalatale*), iarîn lucrarea de la 1822 ele sunt împărțite și în subclase: s i m p l e și a l c ă t u i t e . Cele *alcătuite* sunt: cele *despărțite: "**lb, rm, nn, rr** ș.a, care niciodată nu se pot pune la începutul cuvântului, și când vin între doao sunătoare se despart, precum: al-buș, tur-ma, saltul"* și cele *nedespărțite: "**br, gl, fl, cr, st** ș.a; acestea la începutul cuvântului pot sta și când vin între doao sunătoare nu se despart, p.e.: bru-ma, flu-er, în-brățișez, su-flet"* (*Gramatica*, Loga: p. 40).

O altă diferență este încadrarea consoanelor sonante ***l, n, r***alături de dentalele ***t, d*** în categoria "*limboaselor"* în lucrarea de la 1822, greșeală acceptată, având în vedere nivelul la care ajunsese reflecţia gramaticienilor în chestiunile de fonetică şi grafie. În prima lucrare, consoana ***șt*** este trecută atât la *dentale*, cât și la *linguale*, iar în *Gramatică* apare încadrată doar la *dentale.* Despre dentalele sonante ***l, n, r*** Loga nu precizează niciun aspect în lucrarea de la 1818.

Ceea ce ne atrage atenția în mod deosebit, în comparaţie cu lucrarea din 1818, este evidențierea prin grupare a regulilor despre literele "*care se schimbă la respundere:* ***ѣ, ѣ, ѣ***". În ceea ce urmează, voi face o analiză comparativă a slovelor ***ѣ, ѣ, ѣ*** în ambele texte.

Autorul păstrează și în *Gramatică* regulele enunțate în *Orthografie* privind slova ***ѣ,*** și anume***:***indică un ***[e]*** atunci când se află la începutul cuvintelor românești precedate de consoană, dar și în cele de origine străină: *verde, neted, Edom, Noe* (*Gramatica* lui Loga, p. 41), darnotează și valoarea ***[ie]*** când se află la începutul cuvântului sau când este precedată de o vocală: *"*se întrebuinţează ca un ***[ie],*** în cuvintele româneşti stând la început şi iar când are înaintea sa

sunătoare, p. e. *iepure (ѣ́пꙋрє), ied (ѣ́д), lupoaie (лꙋпо́є), câmpíie (кѫмпи́є)*" (*Orthografia* lui Loga, p. 9).

Și Ion Budai-Deleanu în *Temeiurile gramaticii românești* face precizarea că are două pronunții: ***[ie]*** și ***[e]***: "*întii*, cînd să află la începutul cuvîntului, atunci să pronunție ca și cînd ar avea un ***i*** denainte sa, precum: *eu* să grăiește ca și cînd ar fi *ieu*; *al doole* să grăiește ca și ***e*** latinesc și ***e*** a ghermanilor"(*Temeiurile,* Ion Budai-Deleanu, p. 103).

În ceea ce privește slova ***ѣ,*** Loga păstrează aceleași situații de întrebuințare a acesteia și în *Gramatica* de la1822. Slova ***ѣ*** reprezintă una dintre cele mai grele probleme din filologia românească și este echivalată de C. Dioaconovici-Loga rarcu ***[e]***în anumite contexte fonetice din cuvânt (***трѣпте = trepte***, p 14), însă ea notează și diftongul***[e̯a]*** atât la mijlocul cuvintelor, cât şi la sfârşitul cuvintelor: în substantive feminine terminate în ***[e]***și articulate hotărât, având înainte o consoană, în desinenţa de imperfect şi în derivate cu *–esc/ -escă*(***дормѣ*** *= dormeà*, p. 15).

Iată, in extenso, considertaţiile autorului în această materie:

" ***ѣ*** se întrebuinţează când la mijlocul, când la sfârşitul cuvintelor, deci:

a) La mijlocul cuvintelor se pune această litără în locul lui *[e]*(***є***), ci arareori, precum: *Besérică (****Бесѣ́рикъ****), trepte (****трѣ́птє****), lege (****лѣ́ӷе****).*

b) La sfârşitul cuvintelor femeieşti, care se sfârşesc în *[e]*(***є***), având înaintea sa nesunătoare litără se întrebuinţează în loc de *[ia]*(***ѧ***), p.e.: *punte (****пꙋнтє - пꙋнтѣ****) – puntea, rugăciune – rugăciunea (****рꙋгъчю́нє - рꙋгъчю́нєѣ****),* şi aicea se îneacă articulul fămeieśc *[a]*(***а***) în *[ea]* (***ѣ***), că ar trebui scris *puntea (****пꙋнтєа****)*, iar nu *puntea(****пꙋнтѣ****) [15]*.

v) Aşijderea, la verburi în timpurile nesevârşite se pune *[ea]* (***ѣ***) cu tonul lui *[ia]*(***ѧ***), p.e.: *vedeà (****вєдѣ****), mergeà (****мєрӷѣ****), dormeà (****дормѣ****).*

Având vreun cuvânt dintre acestea mai sus puse înainte de *[e]* sunătoare atuncea nu se pune *[ea]*(***ѣ***), ci *[ia]* (***ѧ***), precum *ploaie (****плꙋ́є****) – ploaia (****плꙋ́ѧ****), câmpiie (****кѫмпи́є****) – câmpiia (****кѫмпи́ѧ****), voiàm (****воѧ́м****), grăiàm (****гръѧ́м****).*

g) Pune-se *[ea]*(***ѣ***) încă în mijlocul cuvintelor la silabele cele schimbătoáre în *–esc*, unde *–esc* se stremută în *–ească* ţinând tonul lui *[ia]*(***ѧ***), p.e.: *stăpânesc – stăpânească (****стъпжне́ск - стъпжнѣ́скъ****), pândesc – pândească (****пжнде́ск - пжндѣ́скъ****).*

Însamnă: din regulele acestea despre *[ea]*(***ѣ***) acum zice vedem că această litără s-au născut din *[ea]* (***єа***), precum se şi scriiau de demult cuvintele cele ce acum primesc pre *[ea]* (***ѣ***), p.e.:*méa (****мєа****)*în loc de*mea(****мѣ****), Floarea(****Флꙋ́рєа****)*în loc de*Florea(****Флꙋ́рѣ****).*"(*Orthografía* luiLoga, p. 14-15).

Loga remarcă foarte bine că articolul hotărât este **-a** și atunci la forma articulată a substantivelor feminine terminate în **-e** ar fi corect să se noteze cu **e** și **a**, *însă articolul a se ”îneacă” în* **ѣ**, . Tot autorul ne spune că înainte se scriau cu **e** și **a** cuvintele care acum se scriu cu **ѣ**.

S-au scris multe despre valoarea slovei **ѣ** și au existat opinii contradictorii, însă Diaconovici-Loga precizează și în lucrarea de la 1822 foarte limpede, în două rânduri chiar, (atât în partea de *ortoepie*, cât și la *ortografie*) căse pune ***[e]*** la mijlocul cuvintelor: *”Litera* ***ea****, în alte locuri stând la mijlocul cuvîntului petutindenea se respunde ca* ***e***” (*Gramatica* lui Loga, p. 41) și ”*la mijlocul cuvintelor se pune această literă în locul lui* ***e*** *ci arareori*” (*Gramatica* lui Loga, p.50). Numai că O. Șerban și Dorcescu transliterează nu cu ***[e],*** ci tot cu ***[ea]***: ”*treapte, vedeare”* (p. 41), ignorînd astfel indicaţiile explicite ale autorului editat.

Ion Budai-Deleanu în *Temeiurile* atrage atenția asupra faptului că românii, la început, au considerat această slovă cu valoarea fonetică ***[ie]:*** *„***Ѣ/ѣ** *să cheamă* ***ieti*** *la sloveni de la care au fost izvodit. Să grăieşte în doao chipuri, adecă: la sîrbi ca şi* **ia**, *iar la ruşi, ca şi* **i** *sau* **u**. *Românii au luat slova aceasta întru întâi ca un* ***ie****, dar, fiindcă muntenii după dialectul lor au obicinuit a pronunţa aceasta slovă mai ca şi* **ia**, *deci s-au luat obiceaiu<l> că acum nu să cunoaşte din* **ia** *pronunţia ei, ba o şi amestecă cu ea într-atîta, cît unii în loc de* **ѣ** *pun* **ia** . *Însă carii o întrebuinţează cu ortografie bună nu o pun nicăire după vocale, ci pururea după consoane”* (*Temeiurile,* Ion Budai-Deleanu,p. 107).

Nu putem să nu menționăm concepția lui G. Ivănescu, despre care a vorbit și cercetătorul Mioara Dragomir în *Interpretarea grafiei chirilice în viziunea lui G. Ivănescu,* și care arată că la nivel literar **ѣ** se pronunță *ę* în special în Banat și în Ardeal și, ceea ce este foarte interesant e că slova **є** poate nota, în aceste regiuni, și pe *ę.* Ivănescu menționează că *iati,* care este probabil de origine bulgară, a rămas și până azi cu valoarea *ĕa*, astfel că **ѣ** reprezenta norma obișnuită de a se nota *ĕa* la români.

“Desigur, Bărbulescu avea dreptate când afirma că **ѣ** *are în textele secolelor al XVI-lea şi al XVII-lea şi valoarea de* ***e****, întocmai ca în textele slave de la noi şi de la popoarele slave. Cu toate acestea, norma generală ortografică era de a se scrie* **ѣ** *cu valoare de* ***ea****, astfel cum cred Densusianu, Candrea, Rosetti şi Puşcariu , care, tocmai având în vedere norma, au neglijat cu*

totul spusele lui Bărbulescu"[2] . G. Ivănescu semnalează în *Probleme capitale* faptul că, în urma cercetării, ajunsese la două rezultate contradictorii în ceea ce privește interpretarea slovei *iati*: *"pe de altă parte trebuie să susţinem, împreună cu Tiktin, Pascu şi Scorpan , că, în a doua jumătate a secolului al XVII-lea, se pronunţa* ***ę́ -e****,pe de alta trebuie să susţinem, împreună cu Bărbulescu, Densusianu, Puşcariu, Rosetti şi chiar Scorpan , că în unele regiuni se pronunţa* ***é-e****chiar în secolul al XVI-lea. [...]Într-adevăr, constatările lui Tiktin sunt valabile numai pentru graiul scris în Moldova sau chiar graiul unor scriitori moldoveni, şi, precum s-a văzut, şi pentru graiul ardelean, popular sau scris, iar constatările lui Densusianu, Candrrea, Puşcariu, Rosetti, în ce au ele."*[3]

Trebuie să menționăm și concepția profesorului ieșean Alexandru Gafton care consideră că slova *iati* se pronunță ca ***[e]*** și ***[e̯a],*** acest lucru este susținut de faptul că utilizarea semnului este supusă*"mai degrabă unor rigori grafice decât fonetice"*[4] . Andrei Avram notează faptul că slova ***ѣ***(notată ca */ä/*) diferă de grafemul ***e*** în toate poziţiile în care ar putea apărea în cuvânt şi îi atribuie valoarea diftongului ***[e̯a].*** (vezi Andrei Avram, *Contribuţii,* 1964, p. 37*).*

În schimb, despre slova ***ѵ*** în *Gramatica* de la 1822 autorul nostru este mai explicit în precizarea regulei de utilizare: notează un ***i[i]*** când formează singură silabă sau când este însoțit de o consoană: "*i-postas*, *Eghi-pet"* (p. 41)**,**iar dacă este însoțit de o vocală, atunci "*se respunde ca* ***v****: Evanghelie*, *Vachint*" (p. 41)**,**în*Orthografíe*, însă,gramaticianulne precizează că se folosește doarîn cuvinte străine și la Pashalie.

Ion Dudai-Deleanu în *Temeiurile* este de părere că grafemul ***ѵ*** se pronunță ***[v]*** când se află situat între două vocale:

> *" **Ѵ / ѵ** se chiamă **ijiță** și este **y** grecesc (ypsilon) sau **y** ghermanesc. Cînd să pune între doao vocale să grăiește ca și **v**"* (*Temeiurile*, Ion Budai-Deleanu, p. 108).

[2] G. Ivănescu, *Probleme capitale ale vechii române literare*, îngrijirea textului, bibliografie, indici și notă asupra ediției de Eugen Munteanu și Lucia-Gabriela Munteanu, Ed. A 2-a rev, Editura Universității "A. I. Cuza", Iași, 2012, p. 207-209

[3] G. Ivănescu, *Op. Cit., p. 208*

[4]Alexandru Gafton, *Introducere în paleografia româno-chirilică*, Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza", Iaşi, 2003, p. 49

În ambele lucrări ale autorului nostru, acesta face distincție între slovele **о /w, ѕ /оу, ї /и,** iarregulile ortografice rămân neschimbate în cele două texte pentru fiecare dintre ele.

Grafemul **о** se află în alternanță cu slova **w,** el fiind înregistrat cu două valori fonetice:

1. valoarea fonetică **[o],** în toate poziţiile din cuvânt: *"În toate celelalte întâmplări se scrie precum: pórt (**пóрт**), vóstru (**вóстрѕ**)."* (*Orthografía* luiLoga, p.12)
2. valoare de diftong: **[o̯a]**, (în interiorul cuvântului, în poziţie accentuată)*: nepoatelor (**непóтелwр**)*(*Orthografía*, p. 11), *poate (**пóте**), formoase (**формóсе**)* (*Orthografía*, p. 39), acesta fiind reprezentat grafic şi prin **wá** şi **óа**: *oameni (**ѡ̆амений**)* (*Orthografía*, p. 38), *noao (**нóаw**)* (*Orthografía*, p. 46).
3. Despre slova **w** aflăm că se pune: la începutul cuvintelor, în cuvintele aflate în dativ sau genitiv, dar și în interiorul cuvintelor când este precedată de o vocală.

" **w** – a) La începutul cuvâtului, fie românesc sau strein. p.e: *Ostáş (**ѡ̀стáш**), Otócar (**ѡ̂тóкар**).*

b) În ghenitivul şi dátivul numărului multoratec, p.e: *a fráţilor (**â фрáцилwр**), a nepoatelor (**â непóтеwр**)* sau *fráţilor (**фрáцилwр**), nepoatelor (**непóтелwр**).*

[12] v) În mijlocul numelor streine, precum şi a numelor româneşti, având înaintea sa sunătoare litără, precum: *Sión (**Сїѡ́н**), faraón (**фарaѡ́н**), zíoa (**зíѡа**).*

Însamnă: *[O]* **(w)** está îmbinat din *[oo]*, de unde urmează că *[o]* **(w)** está atâta cât *[o]* **(о)** lung".(*Orthografía* luiLoga, p. 11-12).

Slovei **оу(u)** îi subliniază faptul că se scrie doar la începutul cuvintelor, iar pentru **ѕ(u)** menționează că se scrie atât la la mijlocul, cât şi la sfârşitul cuvintelor.

*" **оу** -*Numai la începutul cuvintelor se scrie. p.e: *ursu (**оу̂рсѕ**), ulmu (**оўлмѕ**), uscátu (**оу̂скáтѕ**)".*

*"**ѕ**-* Acesta está alcătuit din *[o]* (**о**)şi *[u]* (**ѕ**) precum *[u]* (**ѕ**)şi se pune la mijlocul şi la sfârşitul cuvintelor, p. e: *Turnu (**тѹрнѕ**), lótru (**лóтрѕ**)."* (*Orthografía* luiLoga, p.12).

În ambele lucrări este precizat că slova **ı** se pune la începutul şi la mijlocul numelor străine: " *Iov (**Їwв**), Iordán (**Їwрдáн**), filosofía (**Фїлософíа**)"*, dar și înaintea unei vocale: "*pustíiu (**пѹстíїѹ̆**), bărbăţíe (**бърбъцíе**), violă (**вїѡ́лъ**)*" (*Orthografía*, Loga, p. 10). Observăm cu ușurință că în *Gramatica* de la 1822 autorul menționează la **и** lung că se așază la începutul și mijlocul cuvintelor românești, dar și în cuvinte străine "de la greci purcese". De asemenea, atrage atenția asupra

faptului că acest **и,** în ”*unele locuri se întrebuinţează cu respundere scurtă, precum: oameni, pomii verzi, voi cîntaţi ş.a.”*(*Gramatica,* p. 48), neprecizând nimic despre situațiile în care acest ***i*** se poate face scurt, așa cum apar ele detaliate în lucrarea de la 1818 (v. *Orthografia* lui Loga, p. 10-11)

Remarcăm aceleași reguli nemodificate în ambele texte ale lui Loga și la slovele: **î (ѣ), î (ѫ), ă(ъ), ia *(ꙗ).***

> ” **î (ѣ) - Numai la începutul cuvintelor se pune**, p. e: *învăţetóriu (ѣвъцетóрїѹ), înger (ѣԓеръ), împetrít (ѣпетрúт)*”

> **”î (ѫ) - Acestu numai la mijlocul cuvintelor se scrie,** p.e.: *vấnt (вѫ́нт), pămấnt (пъмѫ́нт).”*
> **” ă(ъ) - Această litără numai la mijlocul şi la sfârşitul cuvintelor se pune**, p.e.: *măgură (мъ́гѹръ), pătură (пъ́тѹръ).”*
> **” (ꙗ- ѧ) ia - După forma cea dintâiu la început, iar după forma a doaa la sfârşitul cuvintelor se pune.** p. e.:*pustïïa (пѹстíѧ), învăpăiat (ѣвъпъѫ́т), iarna (ꙗ́рна).”* (*Orthografía* luiLoga, p.12-15).

Loga atrage atenția în *Orthografie* că numele străine nu se scriu cu **ѧ,** ci cu **а** la mijlocul și la sfârșitul cuvintelor:

> ”Aicea ia aminte că numele cele streine nu cu *[ia]*(ѧ), ci cu *[a]*(а) se scriu la mijloc şi la sfârşit, p.e.: *Istória (Їстóрїа), Piastru (Пїастрѹ)”.*(*Orthografia* lui Loga, p. 14).

Ion Budai-Deleanu e de părere că **ѧ** se pune întotdeauna după vocale și niciodată după consoane, iar **ꙗ** se pune doar după consoane (vezi *Temeiurile,* Ion Budai-Deleanu, p. 108).
Spre deosebire de *Gramatică,* unde **ѭ** se folosește în cuvinte românești, atât la începutul cuvântului, cât și la sfârșit, Loga mai precizează, în *Orthografie,* privitor la slova **ѭ,** că se pune și pentru a diferenția singularul de plural.

> **”iu (ѭ) -** Se pune în cuvintele româneşti, când la început, când la sfârşit, precum: *iute (ѭ́тє), iubit (ѭбúт), călcáiu (кълкѫ́ѭ), puiu (пѹѭ).*

> Iar mai cu samă se întrebuinţează *[iu]* la participii deschilinind pre singuratec de multoratec, precum: *călătóriu (кълътóрѭ) (unul), călători (кълътóрй) (mai mulţi).”* (*Orthografía* luiLoga, p. 15).

Acest lucru este întâlnit și la I. Budai-Deleanu în *Temeiurile* care încadrează slova **ѭ** în grupa diftongilor *”alcătuită din doao sau, mai bine zicînd, este un diftong// Să cheamă la sloveni*

precum și la români ***iu*** *și să cetește ca și* ***ju*** *la latini sau* ***ju*** *la ghermani"* (*Temeiurile*, Ion Budai-Deleanu, p. 107).

Regulile de despărțire a cuvintelor în silabe sunt identice în ambele texte. În ceea ce privește folosirea semnelor, în *Orthografie* nu apare noțiunea de *titlă* (◌̑): "aceasta se pune unde lăsem una sau mai multe litere afară, pentru scurtare. P.e: *Dm◌̑nul, Dz◌̑eu*." (*Gramatica* lui Loga, p. 54).

Bibliografie

DIACONOVICI-LOGA, CONSTANTIN, ***Gramatica românească***, text stabilit, prefaţă, note şi glosar de Olimpia Şerban şi Eugen Dorcescu, Editura Facla, Timişoara, 1973.

MARCU, MIHAELA; IORGULESCU, ALEXANDRA, ***Împrumuturi şi calcuri în terminologia gramaticii lui Constantin Diaconovici Loga***, în *Annales Universitatis Apulensis, Series Philologica*, 7, tom 1, 2006.

ISTRATE, GAVRIL, ***Limba română literară. Studii și articole***, Editura Minerva, București, 1970.

GHEŢIE, ION/ CHIVU, GHEORGHE (coord.), ***Contribuţii la istoria limbii române literare. Secolul al XVIII- lea (1688- 1780),*** Editura Clusium, Bucureşti, 2000.

MARCU, MIHAELA, ***Evoluţia terminologiei gramaticale româneşti în perioada 1757-1877***, Editura Universitaria, Craiova, 2005.